

ZAČAROVANÉ KRUHY AFGHÁNSKÉ*

VICIOUS CIRCLES OF AFGHANISTAN

Slavomír HORÁK*

Abstrakt

Po svržení vlády Tálibánu na podzim 2001 stál Afghánistán před nalezením nového způsobu budování míru. Odborníci na afghánskou problematiku však poukazují na některé problematické aspekty poválečné afghánské společnosti (kriminálnost, šíření zbraní, upadající ekonomika s výrobou narkotik ve zhrouteném státě apod.). Tyto problémy byly určující pro klíčové úkoly nově vytvořené afghánské vlády i mezinárodní komunity (často vnímané jako „cizinci na afghánské půdě“). Článek analyzuje stav zmíněných jevů v kapitolách věnovaných politice, ekonomii, armádě, drogám, vytváření vojenské opozice a roli vnějších činitelů v zemi. Všechny tyto aspekty se pohybují v neřešitelných začarovaných kruzích, přičemž není nikdo, kdo by byl schopen rozetnout jejich spleť. Brání tak rovněž vybudování míru v zemi z dlouhodobého hlediska.

Důsledky analyzovaných začarovaných kruhů pro budoucí vývoj v Afghánistánu se jeví značně pesimisticky. Přes určité pozitivní trendy v procesu budování míru se celková situace spíše zhoršuje. Přítomnost zahraničních jednotek provokuje útoky ze strany velení opozičních struktur. Západní armády mají omezené manévrovací schopnosti a nejsou schopny neutralizovat negativní propagandu, která je proti nim zaměřena. Uchovávají však v zemi alespoň jakousi stabilitu a režim prezidenta Karzáiho by se bez nich pravděpodobně neudržel. Legitimní vláda není schopna spravovat zemi, avšak její pád by pravděpodobně vedl k dalšímu pokračování vnitřního konfliktu.

Abstract

When Taliban rule was overthrown in autumn 2001 Afghanistan was to start a new pattern of peace-building process. However, experts on Afghanistan pointed out several problematic aspects of Afghan post-war society (criminalization, distribution of arms, disaster economy with narcotic production within failed state etc.). These problems determined the key tasks of both newly installed Afghan government and international community (often viewed as “strangers on Afghan soil”). The status of the above mentioned points are analyzed in the article within the chapters dealing with politics, economy, army, drugs, raising of military opposition and the role of outside players in the country. All of these aspects move around insolvable vicious circles and nobody is able to cleave them in its complexity. They also hamper any peace settlement in the country for a long-term perspective.

The consequences of analyzed vicious circles for future development of Afghanistan seem to be rather pessimistic. Despite certain positive trends of peace-building process, the overall situation moves on to onward deterioration. The presence of foreign troops provokes more attacks from opposition field commanders. Western armies have limited maneuvering capabilities and they are not able to neutralized negative propaganda against themselves. However, it keeps at least some stability within the country and without them the Karzai's regime will be probably overthrown. Legitimate government is not able to manage the country, but its fall would probably lead in the new round of internal conflict in the country.

Klíčová slova

Afghánistán, Tálibán, rekonstrukce, mírový proces, budování státu, drogy, zahraniční intervence.

* Tato stať je doplněnou a aktualizovanou verzí vystoupení na panelových diskusích k Afghánistánu v květnu 2007 a září 2008 pořádaných Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK, Americkým centrem v Praze a Informačním centrem OSN v Praze. Vznikla v rámci výzkumného záměru Fakulty sociálních věd UK č. MSM0021620841.

* E-mail: slavomir.horak@post.cz

Keywords

Afghanistan, Taliban, reconstruction, peace process, state-building, narcotics, foreign intervention.

„Afghánská sklenice může být napůl plná, plná na desetinu nebo skoro přeplněná. V každém případě však stojí na roztržesném stole v oblasti náchylné k zemětřesení. Nezáleží proto, jak moc je sklenice plná, pokud se zhroutí stůl nebo pokud se posune jedna z nestabilních tektonických desek.“
Barnett R. Rubin, 24. 11. 2008

ÚVOD

V roce 2001 byly jednotky hnutí Tálibán vytlačeny z Kábulu a dalších velkých měst, čímž nastala nová fáze vývoje moderních dějin Afghánistánu. Tato etapa měla být charakterizována postupnou rekonstrukcí státu, který byl donedávna považován za čítankový příklad zhrouteného státu (*failed state*). Naděje na začátek normálního života spojeného s rychlou obnovou a ekonomickým vzestupem země se v letech 2002–2003 promítla i do výrazného vzestupu společenských aktivit, ba dokonce vzniku zárodků jakési občanské společnosti. Značná část populace spojovala tyto naděje se zahraniční pomocí, kterou měla po přechodnou (nespecifikovanou) dobu zajišťovat zahraniční vojska.

Vývoj v Afghánistánu však tyto optimistické vize nenaplnil. Nedalo se očekávat, že bude možné splnit všechny požadavky obyvatel země, zejména pokud jde o růst životní úrovně a bezpečnost. Kádrové předpoklady nových vůdců, silné tradice, slabá ekonomika a velmi výrazné rozdělení země s pozůstatky řady mýtů, stereotypů a polopravd, které prohlubovaly nevráživost mezi jednotlivými etnickými a sociálními skupinami Afghánistánu, to vše přispělo k výraznému zaostávání za očekáváním místní populace i mezinárodního společenství.

Následující stať se zabývá analýzou vývoje v Afghánistánu po roce 2001, který hodnotí v širších historických souvislostech a z pohledu možností a limitů zahraničních vojenských i civilních misí v zemi. Současná situace v Afghánistánu je determinována dvěma hlavními faktory – složitým historickým vývojem a také komplexností, se kterou je nutno přistupovat k událostem v této zemi (v centru i v regionech). Ukazuje se, že vývoj v zemi se dostal do složité sítě nesplněných očekávání a s tím spojené frustrace. Nepochopení základních problémů země a neřešení (a v mnoha případech neřešitelnost v krátkodobé perspektivě) základních příčin afghánského konfliktu potom vedlo k vytvoření vzájemně propojených začarovaných kruhů. Jejich rozpletení je otázkou velmi jemné a komplexní práce a prozatím není na obzoru síla, která by měla na tento složitý proces dostatek času, politické vůle a disponovala ekonomickými nástroji.

HISTORICKÁ VÝCHODISKA

Při analýze problémů současného Afghánistánu je potřeba si uvědomit především nedávnou i starší historii této země.¹ V dějinách 20. století lze najít zejména dva interní determinanty současné kritické situace v zemi.

V první řadě je to téměř symptomaticky slabá státní struktura. Zatímco v sousedních zemích státní moc, ať již lokálních vládců nebo koloniálních velmocí, dokázala ovládat prakticky celá území daného státu a zavést zde víceméně funkční státní správu, v Afghánistánu se toto nikdy zcela nepodařilo. Vedle příčin daných složitým reliéfem země je nutno zmínit se také o rozporech na úrovni etnik, subetnických jednotek (klanů, kmenů) či vojenské a politické slabosti centrální vlády. Za neúspěšnější období konsolidace státní moci v moderních dějinách Afghánistánu lze přitom považovat dobu pozdní vlády Záhira Šáha v 50. a hlavně 60. letech 20. století. Tehdy nedocházelo k výrazným povstáním v provinciích, na druhou stranu se zde objevily zárodky hnutí nejrůznějšího

ideologického zabarvení, které měly do budoucna hrát významnou roli v destrukci Afghánistánu (leveice, islamisté, liberálové apod.).

Druhým určujícím faktorem se stala permanentní chudoba Afghánistánu, kterému (na rozdíl od Turecka či Persie/Íránu) chyběly v průběhu celého 20. století zdroje na potřebné reformy. Modernizační trendy tak měly dopad na poměrně úzkou skupinu lidí, zatímco většinový afghánský venkov zůstával reformními pokusy nedotčen a na jeho rezistenci nebyli afghánští vládcové schopni odpovědět. Většina reforem a nutných investic tedy byla prováděna z nevratné pomoci, investic nebo úvěrů ze zahraničí. Na konci 60. let tvořily zdroje ze zahraničí zhruba dvě třetiny příjmů do státního rozpočtu. Výběr příjmů z domácích zdrojů byl navíc komplikován neefektivitou byrokracie, často prorostlou s místními zájmy, a také výrazně korupčním prostředím země. To vše v době, kdy afghánská ekonomika prosperovala zdanlivě nejlépe.² Tyto skutečnosti vedly k prohloubení závislosti Afghánistánu na zahraničí, což se zpětně odrazilo i na vnitřní situaci v zemi.

Z hlediska vývoje Afghánistánu ve 20. století se však přelomovým momentem stala saurská (dubnová) revoluce v roce 1978, díky níž se k moci dostala prosovětská Lidově-demokratická strana Afghánistánu. Poprvé v moderních dějinách Afghánistánu se vytratil jednotící prvek v podobě královské rodiny, jejíž poslední představitel prezident Daúd byl dubnovou revolucí v roce 1978 svržen.³ Komunisté (ani žádná další tehdejší skupina) nemohli získat potřebnou jednotící legitimitu k vládnutí, ba dokonce byli sami rozděleni na vzájemně soupeřící frakce (*Halk* a *Parčam*).⁴ V reakci na jejich modernizační reformy podle sovětského modelu se objevila řada ohnisek odporu vedených těmi, jejichž zájmy byly reformami dotčeny. Šlo opět především o venkovské oblasti, kde strana postrádala prakticky jakoukoliv základnu. Odpor proti komunistům nadále vyostřil vpád sovětských vojsk do Afghánistánu v prosinci 1979. Protikomunistická fronta, od samotného počátku značně nejednotná, mimo velká města fakticky eliminovala jakékoliv pokusy o průnik komunistické moci. Centrální vláda tak kontrolovala pouze významná města a hlavní komunikační tahy. Ostatní části byly již ovládány silnými lokálními veliteli, kteří postupně získali štědré donory ze zahraničí. Po ústupu sovětské armády v únoru 1989 a zejména v souvislosti se zastavením vojenské a ekonomické pomoci na podzim 1991 byl tehdejší prezident Nadžíbulláh ponechán vlastnímu osudu.

Přestože byla ideová základna opozice postavena na tradicionalistickém/konzervativním (a tedy afghánskému venkovu mnohem bližším) přístupu, rostoucí mezietnické napětí v zemi a spory mezi ambiciózními veliteli⁵ rovněž nemohly být základem pro legitimitu na celém území Afghánistánu. To se projevilo v letech 1992–1996, kdy svržení prezidenta Nadžíbulláha v roce 1992 vedlo k definitivnímu rozbití jakékoliv centralizované moci a boj o moc mezi vítěznými stranami posílil dezintegraci funkčních vládních institutů a fragmentaci celé země. Tuto anarchii občanské války v letech 1992–1996 dokázaly stabilizovat až jednotky hnutí Tálibán. Na rozdíl od městských elit komunistických vůdců se většina příslušníků tohoto hnutí rekrutovala z většinového venkovského, případně maloměstského prostředí. Tato zkušenost umožnila Tálibánu rozšířit svou moc nejen extenzivně, ale především intenzivně v afghánských regionech, přestože v etnicky nepaštunských oblastech bylo nezbytné vynaložit větší vojenskou sílu. Vláda Tálibánu, jakkoliv tvrdá a represivní, ukázala, že prakticky jedinou efektivní možností, jak ovládnout a sjednotit dlouholetými boji fragmentovanou zemi, je silná vojenská moc s výraznou zahraniční podporou z muslimských zemí. Lze očekávat, že nebytí vzniklé teroristických zláden na území Afghánistánu a přípravy 11. září 2001 vláda Tálibánu by se mohla udržet ještě poměrně dlouhou dobu. Tálibán navíc disponoval dostatečnými prostředky (včetně zahraniční pomoci), aby zlikvidoval vznikající ohniska odporu. Při analýze současného stavu opětovné dezintegrace země je nutné mít tuto stabilizační roli Tálibánu na paměti.

Fragmentace země, odpor vůči cizím intervencím a neexistence silné vlády vedoucí ke stabilizaci země determinovala limity politických i ekonomických reforem po roce 2001. Afghánistán se po pádu Tálibánu pohybuje v systému vzájemně provázaných začarovaných kruhů, které tvoří Afghánistán velmi zranitelný vůči jakémukoliv vnitřnímu či vnějšímu útoku.

KRUH PRVNÍ: POLITICKÁ NESTABILITA A NEJEDNOTNOST ZEMĚ

Podle tzv. bonnského procesu přijatého ještě na sklonku roku 2001 představiteli nového afghánského establishmentu i zástupců mezinárodního společenství se předpokládalo vytvoření institucionálního rámce pro fungování centralizovaného státu. Tento formální rámec se v zásadě podařilo naplnit. Byla přijata výrazně prezidentská ústava, což možná nevede ke kýženému (z hlediska Západu) demokratizačnímu efektu, avšak v afghánském kontextu nebylo možné jiné řešení. Politické strany však jsou teprve v zárodcích svého formování, nelze očekávat jejich významnou roli na afghánské politické scéně. Slabost politické scény Afghánistánu ukázaly parlamentní volby v roce 2005, jež završily budování politického systému poválečného Afghánistánu.

Zvolený parlament jasně ukazuje limity zvenčí prosazovaného politického zřízení. Zákonodárny orgán Afghánistánu poměrně věrně kopíruje etnické složení země i zájmy různých fragmentovaných skupin. Problémem je potom formování jakékoliv parlamentní většiny. Nelze proto hovořit o jakékoliv koalici sil podporujících jedno mocenské centrum se silným mandátem. Hlasování v parlamentu se tak stává záležitostí *ad hoc* vytvořených koalic.⁶ Přijetí jakéhokoliv zákona tak znamená pro Karzajího nutnost dohody s politickými soupeři, kteří tak mohou (formálně i reálně) získávat cenné ústupky pro své zájmy (beztrestnost, vliv v regionech apod.). Příliš silná moc parlamentu by se proto stala ještě větší brzdou rozvoje Afghánistánu a mohla by vést k další dezintegraci jeho politického systému. Silnější parlament, který je považován za základ demokratického zřízení a jehož zřízení při tvorbě ústavy požadovali někteří afghánští představitelé, by v afghánském amorfním prostředí vedl k novému tříštění země. S tímto faktorem je nutné počítat i do budoucna, přičemž prezident bude mít, vzhledem ke svému časově omezenému mandátu, velmi těžkou úlohu prosadit se vedle již etablovaných regionálních a klanových struktur.

Hlavní problémy politické moci zůstávají od roku 2001 prakticky nezměněné. Moc ústředních orgánů se vztahuje především na Kábul a jeho blízké okolí. Ministerstva navíc mají tendenci k výrazné centralizaci. To se odráží na chování státních úředníků v regionech, kde jsou zástupci ministerstev často považováni za neefektivní a zkorumpované, což nadále limituje legitimitu současně vlády. Na ministerstvech se po roce 2001 usídlili tzv. prozápadní představitelé, kteří však iritují velkou část afghánské populace (jsou prezentováni jako zkorumpovaní okupanti), přestože někteří nejvíce proameričtí a prozápadní protagonisté byli odvoláni z vlády na začátku roku 2006.

Mezinárodní společenství i místní populace chtějí od slabé vlády (v celofghánském měřítku) příliš mnoho protichůdných kroků najednou – silnou vládu v Kábulu, lidská práva, odzbrojení, řešení problematiky produkce narkotik, zlepšení životní úrovně atd. Ani vláda s mnohem silnějším mandátem by nebyla schopna řešit žádný z těchto problémů v krátkém časovém období.

KRUH DRUHÝ: EKONOMIKA

Afghánská ekonomika patří k nejslabším na světě. V roce 2001 existovalo v zemi cca 30 % gramotných lidí, oficiální HDP na obyvatele se pohyboval okolo 200 USD. O pět let později v roce 2006 se produkce na obyvatele (podle oficiálních čísel) zvýšila na cca 355 USD za rok.⁷ Jedná se sice o výrazný nárůst, avšak ani tato čísla zdaleka neodrážejí očekávání rychlého blahobytu. Přibližně 70 % populace nadále žije pod hranicí 2 USD na den a snížení chudoby nelze očekávat ani ve střednědobé perspektivě.

Státní finance jsou ve velmi špatném stavu. Ve fiskálním roce 2006/2007 se příjmy státního rozpočtu pohybovaly pouze okolo 8 % HDP (jeden z nejnižších ukazatelů na světě), přičemž zhruba 40 % rozpočtu je tvořeno zahraničními granty.⁸ Tato čísla stále představují alarmující obrázek. Navíc velká část afghánské produkce se realizuje ve stínové ekonomice, kde se podle některých odhadů odehrává až 80–90 % ekonomických aktivit země (zejména jde o obchod s drogami, obilovinami a pašování zboží).⁹

Nedostatečná kontrola vlády nad ekonomikou spolu s dědictvím roztržičnosti země potom vytváří ideální prostředí pro korupci.¹⁰ Korupce má systémový charakter a zahrnuje prakticky všechny aspekty života Afghánistánu, bez ní se neobejde prakticky žádný úkon v obchodní ani veřejné sféře. Vytvoření korupčních sítí představuje prakticky neřešitelný problém a stává se jednou z klíčových překážek rozvoje země. V současné době není v silách žádného vládního či mezinárodního programu korupci alespoň snížit. S neefektivitou země potom souvisí rostoucí kriminalita, kterou jsou na místech schopni zvládnout spíše místní velitelé, ale nikoliv vláda, což opět podkopává autoritu centrální moci a posiluje vliv místních velitelů, včetně jejich podílu v místní ekonomice.

Situaci v zemi komplikují repatriovaní uprchlíci (včetně Afghánců doslova vyhoštěných z Íránu), masová nezaměstnanost (respektive nezaměstnatelnost) a také výrazná otevřenost afghánské výroby vůči lacinému importu. Podmínky pro zrod či obnovení domácí výroby jsou tímto ještě více komplikovány (s několika výjimkami tradiční výroby koberců či stavební výroby, které však zdaleka nemohou pokrýt potřeby celého Afghánistánu). Spolu s nízkou produktivitou práce či zastaralým vybavením tedy nejsou vytvořeny podmínky pro konkurenceschopnost afghánských výrobků na domácích trzích, natož v zahraničí. Na lokální úrovni se sice uplatňují drobné projekty některých mezinárodních organizací, které mají zvýšit místní produkci, avšak tato snaha není koncepční a pokrývá pouze vybraná území a vybrané ekonomické sféry. Na druhé straně naleziště některých významných surovin si rozebírají zahraniční korporace a nadnárodní podniky, které však pravděpodobně budou fungovat především na svůj zisk, nikoliv *a priori* na strukturální a dlouhodobé investice do místní ekonomiky, resp. výroby.¹¹

Karzájího vláda tak nemá výraznější ekonomické nástroje, jak vládnout zemi. Řešením při snaze o rostoucí vliv státu nemůže být ani lepší zaplacení místních úředníků z mezinárodní pomoci. Zvýšení jejich mezd by patrně nezastavilo všeobecnou korupci v zemi, vedlo by patrně k ještě většímu klientelismu, nehledě na pravděpodobný růst cen (včetně úplatků). Všechny tyto skutečnosti by zasáhly především chudší vrstvy, které nemají možnost umístit do státní sféry někoho z rodiny.

KRUH TŘETÍ: OBCHOD S DROGAMI

Tento začarovaný kruh je úzce spojen s afghánskou ekonomikou a zahrnuje několik problémových a vzájemně si odporujících rovin. Na jedné straně produkce opia představuje základní řešení nezaměstnanosti a zejména chudoby v řadě oblastí. Na druhé straně působí jednak rostoucí spotřeba této produkce přímo v Afghánistánu, boj s touto produkcí ze strany oficiální vlády v Kábulu a také podpora protidrogových iniciativ ze strany mezinárodního společenství. S narkoobchodem je zároveň propojena značná část zkorumpované státní správy a produkci opia – ideologicky a zejména finančně – podporují protivládní skupiny včetně představitelů hnutí Tálibán.

Podle statistik OSN tvořily v roce 2004 drogy zhruba 61 % celkového HDP Afghánistánu a přes pokles v letech 2005–2006 se toto číslo v roce 2007 opět vyšplhalo přes polovinu.¹² V roce 2007 dosáhla produkce opia 8200 t, což opět výrazně překonalo rekord z předchozího roku (v roce 2006 bylo sebráno 6100 t).

Tabulka: Dynamika vývoje produkce narkotik za posledních 8 let

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Osetá plocha (tis. ha)	82	8	74	80	131	104	165	193
Produkce (tuny)	3300	185	3400	3600	4200	4100	6100	8200
Podíl na světové produkci (%)	-	-	-	76	87	87	92	93
Podíl obyvatelstva zainteresovaného na produkci (%)	-	-	-	7	10	8,7	12,6	14,3
Podíl celkové orné plochy (%)	-	-	-	1,6	2,9	2,3	3,65	4,27

Zdroj dat: Менджкович, Н.: Сводки с полей, Afghanistan.ru, 11.09.2007. Afghanistan Opium Survey 2007. UN Office for Drugs and Crime. September October 2007.

Vláda není schopná najít mechanismus, jak přeorientovat domácí zemědělce z výhodného pěstování máku na jiné zemědělské plodiny. Programy na snižování produkce narkotik ze strany vlády i mezinárodních organizací nejsou promyšlené a sledují především okamžitý efekt. Prostředky věnované na tento boj jsou navíc pouhým zlomkem příjmů z tohoto průmyslu.¹³ Represivními opatřeními a částečně i zlepšením výkonu státních funkcí a náhradních programů se podařilo v roce 2007 výrazně snížit produkci opia v severních a severovýchodních oblastech.¹⁴ Toto výrazné snížení však nelze brát prozatím jako tendenci.¹⁵ Vláda je navíc v zajetí velkých hráčů v obchodu s narkotiky, z nichž někteří jsou členy parlamentu.¹⁶

Na nižší úrovni potom bují již zmíněná systémová korupce. Tvrdý boj o možnost podílet se na zisku z produkce a přepravy narkotik je patrný především v řadách afghánské policie. Samotní policisté slouží jako narkokurýři, případně narkokurýry chrání. V případech jejich zadržení alespoň vymáhají úplatek. Policejní velitelé zaplatili a musejí platit vyšším instancím (ministerstvo vnitra) za svá místa velké peníze, které mohou získat pouze z podílu na obchodu s drogami.¹⁷

Někteří autoři dokonce pragmaticky navrhnou tolerovat produkci opia.¹⁸ Alternativní plodiny totiž zdaleka nemusejí přinést úspěch, neboť problém opia není záležitostí pěstitelů, spíše překupníků (napojených například i na Tálíbán) a majitelů laboratoří na zpracování máku. Do tohoto obchodu jsou obvykle zapojeni vojenští velitelé dané oblasti a likvidace výnosů z opia by se dotkla jejich výsostných zájmů.

KRUH ČTVRTÝ: ARMÁDA

Bývalý prezident prosovětského režimu Muhammad Nadžíbulláh pronesl výrok, který platí jako rozhodující argument v afghánské politice po roce 1979: „s námi [Lidově-demokratickou stranou Afghánistánu, dopl. aut.] se bude mluvit, pokud budeme mít ještě silnější armádu.“¹⁹ Tato věta je aktuální v afghánských reáliích i po více než dvaceti letech. Značná část ze 14,5 mld. USD příslibů na obnovení státních orgánů Afghánistánu pro léta 2002–2012 byla určena na budování afghánské národní armády. Tento proces však probíhá poměrně pomalu a současně naráží na odpor místních velitelů. Přesto jde o jeden z největších úspěchů při rekonstrukci Afghánistánu. Armáda je dnes silnější a více institucionalizovaná s vlastní byrokratickou hierarchií. V tradiční afghánské společnosti i na afghánské politické scéně je tento prvek velmi potřebnou součástí budování afghánského státu a armáda také zůstává relativně populární složkou jinak stále méně oblíbené vlády prezidenta Karzajího.²⁰

I tomuto projektu se však nevyhýbá značné množství problémů, které prozatím činí z afghánské národní armády pouhou doplňující složkou mezinárodních bezpečnostních sil. V roce 2009 by měl mít Afghánistán podle plánů 70 000 mužů ve zbrani s dobrým výcvikem a výzbrojí.

Reálně však bude dosaženo přibližně poloviny tohoto počtu. Problémy armády věrně odrážejí situaci v zemi.

Nízké platy (měsíční výdělek řadového vojáka se pohybuje okolo 80 USD) při vysoké rizikovitosti práce vedou k pokračujícím dezercím z armády.²¹ Ty v roce 2005 dosáhly až 50 % a přestože došlo k jejich snížení, útoky nových rekrutů a jejich špatná motivace zůstávají jedním z hlavních problémů nové afghánské armády.²²

Etnický a klanový faktor patří mezi další začarované kruhy afghánské armády. Na hlavní bojová místa v zemi, tj. převážně na jih, jihovýchod či východ země, musejí být posíláni příslušníci nepaštunských národů, případně Paštuni z jiných regionů. V opačném případě totiž hrozí podobná situace jako v 80. letech při budování tzv. Afghánské lidově-demokratické armády. Část velitelů může odmítat nasazení jednotek proti „svým“ lidem. Jde totiž o bezpečnost jejich rodiny – zabití může vyvolat krevní mstu v okruhu příslušníků stejného rodu, klanu či kmene. Praxe navíc ukazuje, že nasazení vojáků v jejich vlastním regionu zvyšuje pravděpodobnost dezerce a také zapletení se do lokálních zájmů místních velitelů. Nasazení vojáků jiné národnosti na druhou stranu komplikuje mezietnické vztahy. Vojáci jiných národností obvykle neumí paštunsky, takže nemohou získávat informace od místních obyvatel. Ti navíc mohou příslušníky afghánské armády brát jako cizí element, i když nikoliv v takové míře jako v případě zahraničních jednotek.

Ve velení armády prozatím výrazně přetrvává závislost na zahraničních poradcích v armádě a při bojových nasazeních se afghánská armáda nadále neobejde bez přinejmenším vzdušné podpory mezinárodních sil. Navíc nasazení v nejtěžších bojích i nadále vyžaduje přítomnost spíše mezinárodních vojsk než afghánské armády.

Zastaralé je i vybavení, které je složeno především z čínských, indických, íránských a v menší míře i ruských zastaralých zbraní. Problémem je tak i nejednotnost výzbroje, která znemožňuje kompatibilitu.

Všechny tyto problémy ukazují na prozatímní neschopnost afghánské armády bojovat efektivně na celém území země. Na druhé straně lze konstatovat, že ve srovnání s pokusy o reformu politického či ekonomického systému se zde podařilo částečně rozetnout začarovaný kruh a armáda je dnes poměrně funkčním (i když stále ještě nedostatečným) mechanismem centrální vlády. Je otázkou, jaká bude reakce armády na pokračující fragmentaci země se silným postavením místních / regionálních autorit.

KRUH PÁTÝ: RŮST PROTIVLÁDNÍCH A PROTIOKUPAČNÍCH SIL (TÁLIBÁN A DALŠÍ)

Po roce 2001 se optimistům zdálo, že hnutí Tálibán je zatlačeno hluboko do nepřístupného pákistánsko-afghánského pomezí a nebude do budoucna představovat výraznější bezpečnostní hrozbu. Struktura hnutí prošla podstatnými změnami. Řada bývalých stoupenců hnutí se od něj odvrátila a přihlásila se ke spolupráci s novou vládou.²³ Další část hnutí odešla k jiným, momentálně silnějším jednotkám a část mezinárodních jednotek spojených s hnutím Tálibán se rozpadla úplně.

Od podzimu roku 2002 se však aktivita hnutí Tálibán opět zintenzivnila, zejména v jeho tradičních baštách na jihu a na východě země. Na svou stranu získal mollá Muhammad Omar (alespoň dočasně) vlivné spojence a bývalé významné velitele jako například Gulbuddína Hekmatjára či Junuse Chálise, stejně jako představitele dalších kmenů a komunit. Snaha vlády o centralizaci státního aparátu, podobně jako odzbrojovací program či nesplněná očekávání od vlády v Kábulu přivádí do řad ozbrojené opozice (jakkoliv nesourodé) i další polní velitele, kteří by se cítili ohroženi ve svých pozicích.

V současnosti lze hovořit o několika skupinách, které se hlásí pod značku Tálibánu. První z nich je tvrdé jádro hnutí okolo velitele mollá Muhammada Omara, které je tvořeno jak bývalým kruhem nejbližších lidí „velitele pravověrných“, tak i islámskými radikály mezinárodního složení (například zbytky Islámského hnutí Uzbekistánu, skupiny al-Káida aj.). Jejich cílem již není

omezená lokální válka, nýbrž *džihád* na globální úrovni, v níž je Afghánistán pouze jednou z několika front. I toto jádro však po roce 2001 prošlo určitými proměnami, přičemž se vytratil akcent na absurdní zákazy (poslouchání hudby apod.). Došlo rovněž k určité „modernizaci“ myšlení vůdců hnutí – v nových konceptech správy země se objevily požadavky na kvalifikované technické a administrativní kádry.²⁴

Ani tato skupina však není jednotná, jak ukazuje například dopis Džaláluddína Haqqáního, jednoho z bývalých nejbližších spolupracovníků mollá Muhammada Omara.²⁵ Haqqání je, spolu s dalšími nově inkorporovanými lídry pašunských kmenů a bojových skupin, spíše představitelem lokální války bez návaznosti na globální džihád. Navíc lokální vůdci obviňují mezinárodní aktivisty al-Káidy z neefektivních vojenských výpadů bez znalosti místních poměrů v zemi.

Tento rozkol v řadách Tálibánu, stejně jako jeho vojenské neúspěchy v první polovině roku 2008, vedly řadu velitelů k rozchodu s vůdci hnutí a jejich přechodu k samostatné činnosti či přeskupení k jiným protivládním stranám. Přestože jsou cíle hnutí poměrně jasně deklarované (obnovení Islámského emirátu Afghánistán, vyhnání vojsk NATO ze země apod.), momentálně je klíčové především zajištění zdrojů financování ze zahraničí (Saúdská Arábie), z Pákistánu (černý obchod a pašování, podpora části pákistánské tajné služby ISI) i zevnitř Afghánistánu (obchod s opiem v Helmandu, získávání spojenců v řadách nejvyšších elit Afghánistánu).

V Afghánistánu však mezinárodní síly nebo vládní vojska narážejí na běžné Afghánce či spíše vojenské velitele, kteří pragmaticky používají „značku Tálibán“ pro své politické a ekonomické cíle (nezřídka kriminálního charakteru). Tito velitelé uzavírají s Tálibánem dlouhodobé či krátkodobé *ad hoc* koalice podle momentální výhody, případně po vykonání akce svedou své konání na hnutí Tálibán. Nejde zdaleka o nový prvek – při posledním tažení Tálibánu v letech 1994–96 byly pozorovány stejné tendence.

Vzhledem ke svému vágnímu programu sjednocuje velitele i Tálibán společný postoj proti vládě a přítomnosti okupačních sil v zemi. Roztříštěnost Tálibánu, kdy řada velitelů používá toto označení pouze jako zastřešující značku, má své výhody i problémové stránky. Nesourodost jednotlivých uskupení a spojenců Tálibánu sice nevytváří stabilitu dosažených bodů, na druhé straně však umožňuje hnutí mnohem větší skrytost a efektivní manévrovací schopnosti vůči zahraničním vojskům, která nemají možnost skrýt se mezi místní populací.

Bojové akce nemají za cíl dobývání či udržování konkrétních cílů (s výjimkou ekonomicky klíčových oblastí pěstování máku v Helmandu či v jiných provinciích), jako spíše zastrašování nové vlády, která se, podle představ hnutí, zhroutí sama. Tato změna taktiky se projevila novými metodami boje, například bombovými sebevražednými atentáty. Navzdory obecnému přesvědčení, že tyto útoky jsou plánovány daleko od afghánského území, jejich původ je především afghánský.²⁶ Útoky jsou, na rozdíl od jiných zemí, mnohem živelněji plánovány a svědčí o zdánlivé chaotičnosti vedení protivládních sil. Tato taktika dosahuje „pragmaticky“ viditelného efektu s malými ztrátami.

Jinou taktikou je vyklizení bojového prostoru přes útokem mezinárodních sil, kdy na místě zůstávají pouze malé oddíly, které zaútočí a stáhnou se. Protiútok je tak veden do prázdného místa a ztrácí smysl. Dobyté území je sice obsazeno vládními či mezinárodními vojsky, avšak Tálibán či jeho stoupenci mají dostatek času přeskupit na pákistánském území své síly a učinit rychlý a efektivní výpad.²⁷ Tato efektivní praxe vedení války pochází ještě z 80. let minulého století.

Proměnlivá spojenečtví a taktika činí boj s Afghánistánem výrazně neprůhledný. Situace v jednotlivých regionech se mění velmi dynamicky, přičemž o řadě změn na straně protivníka se mezinárodní síly, ale i místní armáda (z výše uvedených příčin) nemá šanci dozvědět. Často není reálně proti komu bojovat a stávající bojová úsilí mohou případně zasáhnout pouze část rozvětvené sítě ozbrojených skupin. Pro mezinárodní vojska je zároveň snadné zaútočit na nesprávné cíle a zasáhnout civilní obyvatelstvo, což je další záminka k propagandě proti „okupantům“.

KRUH ŠESTÝ: MEZINÁRODNÍ JEDNOTKY A MEZINÁRODNÍ HUMANITÁRNÍ POMOC

Mezinárodní jednotky dokázaly ovládnout značné části Afghánistánu, avšak nebudou schopné ovládat celou zemi, což pouze nahrává protivládním silám a zkorumpovaným vládním úředníkům. Na kontrolu Afghánistánu by bylo potřeba mnohem více jednotek.²⁸ Vojska ISAF byla navíc poměrně dlouho uzavřena v Kábulu, přičemž až po roce 2006 začalo jejich rozšiřování do regionů. Z tohoto důvodu se zkušenosti s tímto nesnadným terénem a také kontakty s místní populací začaly sbírat až v nedávné době, tj. v situaci, kdy v řadě oblastí je vláda (podporovaná těmito jednotkami) nepopulární a roste moc místních velitelů (ať již provládního či protivládního tábora). Přestože lze již v současnosti pozorovat znechucení řady lidí z destruktivního charakteru těchto sil, vojska mezinárodní koalice se (i vzhledem ke své neznalosti terénu a časté netaktosti) prosazují v očích místní populace velmi těžko.

Z čistě vojenského hlediska nejsou zahraniční vojska schopna získávat kvalitní výzvědné informace ze zdrojů na zemi, a to z řady výše uvedených důvodů (kulturní rozdíly, špatná dostupnost některých míst, dynamicky se měnící lokální situace, nedostatek důvěryhodných zdrojů, strach místního obyvatelstva spolupracovat s cizinci/“okupanty“ s možností odplaty protivládních oddílů). Problémem je také existence uzavřených základů, z nichž mezinárodní síly pouze vyjíždějí a z hlediska bezpečnosti zůstávají na základnách. Pro případné opoziční síly proto není problém si včas zjistit přesuny „okupačních“ vojsk. Západní vojáci navíc často v souladu se svým mandátem (vojenská složky provinčních rekonstrukčních týmů – PRT) nejsou oprávněni likvidovat místní velitele, pokud nejsou sami napadeni. Zbývá proto fakticky rozvědka ze vzduchu, která je mnohem nákladnější a může být značně klamavá. Ukazuje to i řada náletů s výraznými civilními ztrátami, což ještě více posiluje bludný kruh zahraničních vojsk.

Vojenská a technická převaha spojeneckých vojsk je jednoznačná a může vést k dočasné vojenské porážce protivníků stávajícího režimu (příkladem mohou být úspěšné operace v provincii Helmand – v Arghandabu v červnu 2008 nebo v Músa Qala v lednu/únoru 2008).²⁹ Na druhé straně se právě v těchto případech ukazuje problematičnost dalšího postupu spojeneckých jednotek. Po dobytí daného území nejsou západní vojska schopna uskutečnit rozvojový plán pro danou dobytou oblast, která by ukázala přednost Západu a kábulské vlády před bojovníky Tálibánu.³⁰

Pro získání všech cílů by bylo zapotřebí větší nasazení vojenské síly a posílení civilních složek ve vojskách NATO (zvláště v rámci PRT). Zároveň je nutno, aby vojska NATO a především civilní složky působily v přesné koordinaci a při maximálním možném respektu západních vojáků i civilistů k místním zvyklostem. Je také nezbytné dlouhodobě přesvědčovat místní komunity o prospěšnosti zahraniční mise a vytvářet kontrapropagandu hnutí Tálibán a dalších protivládních hnutí. Dále je nutná stabilita příslušného území v dlouhodobém řádu (až desítky let), což s ohledem na málo se lepšící bezpečnostní situaci nepřipadá v úvahu. Lze tedy konstatovat, že podmínky pro úspěšné splnění mise NATO je mnoho a často si natolik protiřečí, že je lze splnit pouze velmi obtížně.

Mezinárodní organizace humanitární pomoci jsou dalším ambivalentním prvkem posttálibánského Afghánistánu. Nelze přitom přehlížet snahu stovek větších či menších humanitárních organizací skutečně vyřešit řadu letitých problémů afghánské společnosti.

Navíc s ohledem na obvykle civilní charakter humanitárních misí jsou tyto snahy i mnohem lépe vnímány místní populací. Právě civilní prvek je však zároveň pro humanitární organizace omezující a stále problematičtější. Bezpečnost humanitárních pracovníků se stále zhoršuje, což nutí řadu organizací opustit nebezpečná území. Problém přitom není pouze v tažení Tálibánu na jihu, ale také rostoucí kriminalita na severu, západě a v centru země.³¹

Zajištění bezpečnosti také nutí řadu mezinárodních organizací ke spolupráci s místními autoritami, které jsou (v případě pružné dohody) schopny garantovat klid humanitárních pracovníků pro práci. Přes všechna pozitiva se tímto oslabuje možnost zásahu státních orgánů a zároveň roste nebo alespoň neklesá legitimita místních velitelů.

Řada projektů mezinárodních organizací se tak odehrává mimo rámec legálně zvolených orgánů (parlament, místní správy) a v mnoha případech se mezinárodní představitelé spokojí se souhlasem vůči zahraničí mnohem loajálnější exekutivy (jako příklady lze uvést zákony o pobytu cizích vojsk na území Afghánistánu, ratifikace tzv. Afghanistan Compact). Schvalovací proces potřebných a akutních reforem v parlamentu by mohl být snadno zablokovan, často z druhořadých důvodů. Tento rozpor vede ke schizofrenní situaci u řady Afghánců, kteří na jedné straně vidí ze strany mezinárodního společenství prosazování vlády zákona a na druhé straně je řada opatření prosazována tím samým mezinárodním společenství mimo zákonné procesy.

Mezinárodní společenství kupříkladu investuje značné prostředky do návratu uprchlíků, rekonstrukce zemědělského sektoru, vzdělání a zdravotnictví. V roce 2006/2007 přibližně 90 % veřejných výdajů pocházelo ze zahraničních grantů (z celkových cca 3,1 mld. USD investic), přičemž přibližně tři čtvrtiny mimo afghánský rozpočet.³² Afghánistán tak „sedí na jehle“ mezinárodní pomoci a jeho vlastní příjmy se zvyšují jenom velmi pozvolna.³³

Nejednoznačnost kroků mezinárodního společenství (obecněji řečeno cizinců) se promítá do přijímání cizinců na místech. Lidé sice na jedné straně vidí často snahu pomoci, na druhé straně existuje určitá odcizenost a často povýšenost v chování některých (!!) západních představitelů vůči Afghánistánu. Vytváří se zde proto prostor pro vytváření řady mýtů a polopравd, které rozhodně nepřispívají k dobrému jménu cizinců v zemi a jsou velmi dobře zneužitelné v rámci protizápadní propagandy.

Za sedm let masivní činnosti mezinárodních organizací se vytvořil podobný syndrom příjemce pomoci jako v jiných, podobně spravovaných zemích. Realizované projekty jsou často řešeny především samotnými zahraničními pracovníky, pouze s využitím místní síly. Tato skutečnost obvykle nestimuluje zakládání vlastních iniciativ ze strany afghánské populace a naopak vede k pasivnímu přijímání pomoci. Navíc se často pomoc omezuje pouze na první období technické výstavby zařízení (školy, dopravní infrastruktura, nemocnice) a pouze pomalu se prosazují dlouhodobé projekty na udržení funkčnosti daných zařízení. Projekty zároveň často neřeší komplexně problémy místního obyvatelstva, ale vždy vyjímají pouze určitý segment v rozvoji příslušného regionu.

Humanitární pomoc tak neřeší samotné kořeny problémů v Afghánistánu (neformální vazby, síla místních autorit) a pouze umožňují částečnou a především technicistní rekonstrukci země.

ZÁVĚR ANEB AFGHÁNSKÝ CHMURNÝ SCÉNÁŘ

Z hlediska mezinárodní koalice Afghánistán v letech 2001–2008 připomíná stavbu domu, jenž je založen na minovém poli a může být snadno ostřelován ze všech stran. Minové pole je v této metafoře především chování vojenských struktur mezinárodního kontingentu vojsk či civilního sektoru (humanitární organizace, civilní pracovníci při provinčních rekonstrukčních týmech apod.). Pro mnoho skupin uvnitř Afghánistánu je tato mnohačetná armáda snadným terčem propagandy (okupační vojska). Neschopnost a patrně nemožnost pochopit a vyváženě akceptovat místní kulturní prostředí, stejně jako analyzovat dynamicky se měnící situaci v některých oblastech, výrazně omezuje efektivitu cizinců v Afghánistánu. K vyvolání konfliktu přitom může vést i nesprávně pochopené gesto, vyjádření či nepředložený čin nekontrolovatelného jedince jak na straně Afghánců, tak na straně zahraničních pracovníků nebo příslušníků.

Legitimně zvolená vláda je slabá a trpí systémovou korupcí. Tyto aspekty nepřispívají k posilování státní správy jako legitimního a stabilizačního faktoru rozvoje země. Demokratizační prvky nasazené cizími vlivy v afghánském zkorumpovaném a klanovém prostředí pouze potvrzují současnou neefektivnost demokratického zřízení pro Afghánistán a protivníkům režimu dávají do rukou mocnou agitační zbraň proti tomuto druhu vlády. Dobře míněné reformy jsou pomalé na to, aby je většina lidí dokázala pocítit v reálně dohledné době.

Ozbrojené opoziční skupiny i místní momentálně provládní velitelé jsou na rozdíl od slabého Karzájího schopni lépe zajistit pořádek nad „svými“ teritorií, ačkoliv žádná z těchto skupin toho není schopna v celoafghánském měřítku. To jim dává možnost požadovat od vlády nové a nové ústupky. Tyto zesilující odstředivé tendence nakonec v určitém časovém horizontu povedou k možnosti svržení vlády nelegitimní cestou. V současnosti však neexistuje žádná rozumná alternativa, jež by byla schopna ovládnout celé území Afghánistánu.

Mezinárodní jednotky ISAF se potom ocitají mezi dvěma mlýnskými kameny. Na jedné straně existuje nehlasná shoda o zachování přítomnosti v Afghánistánu, ba dokonce o jejím posílení. Jakékoliv stažení mezinárodních jednotek totiž může ještě více urychlit proces delegitimizace Karzájího režimu. Ve svém důsledku by byl stávající prezident odsouzen ke svržení. Na druhé straně zachování vojsk ISAF a dalších „okupačních“ jednotek v zemi vede možná k podobnému scénáři, pouze v delším časovém horizontu.

Řešení začarovaných kruhů afghánských není prakticky možné ve své komplexnosti. Mezinárodní společenství, humanitární organizace a vládní pomoc budou vždy zahrnovat pouze určitý výsek z komplexu potřeb, které by Afghánistán potřeboval uspokojit. Nelze předpokládat dostatek prostředků na všechny nutné investice, stejně jako nebude v Afghánistánu dostatek zahraničních kádru, které by přispěly ke komplexnímu řešení problémů země. Zároveň nebude možné plně potlačit ozbrojený odpor vůči zavádění jakýchkoliv změn – v Afghánistánu existuje příliš mnoho idejí a zbraní a další není problém získat, často s pomocí fondů ze zahraničí.

Dnešní Afghánistán tak nebezpečně opakuje některé scénáře z minulosti, především režim prezidenta Nadžibulláha v 80. letech – slabá centrální vláda s vnější podporou, posilující odstředivé tendence v regionech a růst vlivu populistických protivládních myšlenek, často šířených radikálními skupinami. To vše může, v případě skutečného svržení prezidenta Karzájího, vyústit v další kolo fragmentace Afghánistánu a v novou občanskou válku mezi představiteli jednotlivých vojenských frakcí tak, jako tomu bylo v letech 1992–1996 (případně až do roku 2001).

POZNÁMKY

¹ K tomuto tématu viz rozsáhlou literaturu. V českém prostředí viz např. MAREK, Jan, *Dějiny Afghánistánu*, 2006; HORÁK, Slavomír, *Afghánský konflikt*, 2005.

² RASANAYAGAM, Angelo, *Afghanistan. A Modern History*, s. 54–55. Obecně k vývoji afghánské ekonomiky viz FRY, M. J.: *The Afghan Economy*.

³ Předchozí svržení krále Záhira v roce 1973 u řadového občana Afghánistánu mohlo být spíše interpretováno jako mocenský boj v rámci královského rodu. Přestože království bylo zrušeno a Daúd se prohlásil prezidentem, jeho spojení s královskou rodinou mu dodávalo legitimitu.

⁴ Někteří autoři uvádějí, že jistou legitimitu měl přinejmenším Babrak Karmal, nicméně je potřeba vzít v úvahu, že komunisté v 80. letech ovládali pouze cca 20 % území Afghánistánu. SLINKIN, M. F., *Afghanistan. Stranicy istorii (80-90-gg XX vv.)*, s. 33.

⁵ Myšleno field commanders, obvykle místní, případně regionální velitelé, kteří disponují více či méně legálními ozbrojenými silami a jsou faktickými vládci regionů i mikroregionů.

⁶ K možnostem zlepšení práce parlamentu viz např. Building and Effective State: Priorities for Public Administration Reform [online], s. 3–15.

⁷ KORGUN, V., Afghanistan. Itogi 2007 g. Obecně jakékoliv statistiky týkající se Afghánistánu je třeba brát pouze jako hrubé odhady. Za současné situace oficiální i mezinárodní statistiky nemohou odrážet reálnou situaci v zemi. Navíc je otázka, do jaké míry jsou v číslech o ekonomice započteny příjmy ze stínové ekonomiky.

⁸ Islamic Republic of Afghanistan. Statistical Appendix [online], s. 30–35.

⁹ Afghanistan-State Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty [online], s. 6–11.

¹⁰ Jestliže přihlídneme k hodnocení Transparency International (jakkoliv problematické z hlediska kvantitativních metod), potom v roce 2005, kdy byl Afghánistán hodnocen poprvé, byl index vnímání korupce 2,2, zatímco za rok 2007 již pouze 1,7 (škála od 0 do 10, přičemž čím vyšší číslo, tím lepší výsledek). Viz

Transparency International Corruption Perceptions Index [online]. Toto číslo svědčí o rostoucím vnímání korupce uvnitř afghánské společnosti.

¹¹ Příkladem může být tendr na měděné doly v okrese Ajnak v provincii Logar, který vyhrála čínská společnost. Přestože podle odhadů může tento kontrakt přinést vládě okolo 400 mln. USD ročně, lze předpokládat, že v Afghánistánu nevznikne plný technologický cyklus zpracování mědi, naopak vytěžená surovina bude vyvážena v surovém stavu či maximálně po prvním zpracování. Je tak otázkou, nakolik podobné kontrakty přispějí k celkovému zlepšení situace v daném mikroregionu. Contract for Logar Copper Mine Inked in Kabul.

¹² Afghanistan Opium Survey 2007 [online], s. 124. Poněkud méně odhadují data Mezinárodního měnového fondu (39 %), viz Country Profile: Afghanistan, s. 21. Nejnižší jsou odhady Světové banky (zhruba 30% podíl na DPH), nicméně i toto číslo je alarmující, viz WARD, Ch. et al., Afghanistan. Economic Incentives and Development Initiatives to Reduce Opium Production, s. 1.

¹³ V roce 2005/2006 bylo plánováno utratit skoro 500 mil. USD na snížení pěstování a produkce opia, zatímco podle zprávy OSN se potenciální výdělek z produkce opia pro primární pěstitele (nikoliv tedy obchodníky) za léta 2005 a 2006 dosáhl 560, resp. 755 mil. USD. Afghanistan Opium Survey 2006 [online]. s. 1.

¹⁴ IBRAHIMI, S. J.: Turning Afghan Heroin Into Kalashnikovs, 30.6.2008.

¹⁵ WARD, Ch. et al., Afghanistan. Economic Incentives and Development Initiatives to Reduce Opium Production, s. 3.

¹⁶ Jak poloironicky poznamenává Barnett Rubin, přední světový znalec Afghánistánu, ve svém blogu, bylo by velmi podivné vyloučit představitele nejvýznamnějšího průmyslu ze státních orgánů. Rubin, B. R., Globalization and Corruption.

¹⁷ KORGUN, V., Kto komandujet afganskim narkotrafikom.

¹⁸ Z poslední doby viz např. MILANOVIC, B.: Globalization and the Corrupt States. Legalizing some criminal activities would reduce profits and curb the corruption. S podobným konceptem přišla před několika lety nevládní organizace SENLIS, která navrhovala věnovat mezinárodní pomoc na výkup opia pěstovaného v Afghánistánu. Tento návrh se však setkal s odporem jak mezinárodních donorů, tak i centrální vlády v Kábulu. Organizace byla posléze zbavena možnosti působit v Afghánistánu.

¹⁹ SLINKIN, M. F.: *Afganistan. Stranicy istorii (80-90-gg XX vv.)*, s. 42.

²⁰ Řada údajů v této části převzata z Giustozzi, A.: Afghanistan's National Army: The Ambiguous Prospects of Afghanistanization.

²¹ BRUCE, I.: Afghan soldiers failing to re-enlist. Pro srovnání, voják ve službách generála Dostúma si může vydělat přinejmenším dvakrát více.

²² Ani v tomto případě se nejedná o nic nového, v afghánské armádě 80. let dosahovalo dezertérství okolo 20–25 000 vojáků ročně z přibližně 200 000 vojsk regulérní armády. SLINKIN, M. F.: *Afganistan. Stranicy istorii (80-90-gg XX vv.)*, s. 31.

²³ Příkladem může být představitel pro zahraniční styky Abdul Wakíl Mutawakkíl, který patřil do umírněného křídla Tálibánu.

²⁴ K dynamice vývoje hnutí Tálibán nejlépe GIUSTOZZI, A. *Koran, Kalashnikov, Laptop*.

²⁵ Kabul Press, 13.6.2008, www.kabulpress.org/my/spip.php?article1816.

²⁶ K vynikajícím studiím na toto téma viz FAIR, Ch., Suicide Attacks in Afghanistan (2001–2007) [online].

²⁷ VERCHOTUROV, D., „Strannaja vojna“ v ujezdě Gamsar.

²⁸ V této souvislosti je nutno připomenout velikost Omezeného kontingentu sovětských vojsk v Afghánistánu, který ve vrcholných obdobích čítal přes 100 000 vojáků.

²⁹ NASIMI, A.: Arghandab's Two-Day War.

³⁰ Viz zvláštní zprávu organizace IWPR o situaci v Musa Qale (provincie Helmand) za vlády Tálibánu i po jejich vytačení Afghánskou národní armádou a mezinárodními vojsky NATO. Special Report from Musa Qala.

³¹ Většina úmrtí pracovníků NGO se odehrála na severu a na západě země, nikoliv na jihu, přestože jsou medializovány oblasti bojů s Tálibánem. Faktem ovšem zůstává, že většina pracovníků mezinárodních organizací ani nemá přístup do jižních oblastí právě z důvodů rostoucí aktivity Tálibánu.

³² HOLDEN, M.: Afghanistan: Economic activity and policy challenges, s. 5.

³³ Vlastní příjmy afghánské vlády z daní a cel byly v roce 2006/2007 okolo 560 mil. USD. Na druhou stranu například britská vláda směřovala v letech 2006/2007 70 % své pomoci přímo do afghánského státního rozpočtu (111 mil. USD).

LITERATURA

- [1] Afghanistan Opium Survey 2007 [online]. *UN Office on Drugs and Crime*, September 2007 [cit. 2008-04-09]. 30 s. Dostupný z WWW: <www.unodc.org/pdf/research/Afghanistan_Opium_Survey_2007.pdf>.
- [2] Afghanistan-State Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty [online]. *World Bank*, Washington, 2005 [cit. 2007-05-25]. Dostupný z WWW: <http://siteresources.worldbank.org/INTAFGHANISTAN/Resources/0821360957_Afghanistan--State_Building.pdf>.
- [3] BRUCE, I. Afghan soldiers failing to re-enlist. *The Herald*. [online]. 18. 3. 2007 [cit. 2008-04-09]. Dostupný z WWW: <www.theherald.co.uk/misc/print.php?artid=1268121>.
- [4] Building and Effective State: Priorities for Public Administration Reform [online]. *World Bank*, February 2008 [cit. 2008-04-10]. 89 s. Dostupný z WWW: <<http://www.worldbank.org>>.
- [5] Contract for Logar Copper Mine Inked in Kabul. *SANA News (Pakistan)*. 26. 5. 2008.
- [6] Country Profile: Afghanistan. *Economist Intelligence Unit (EIU)*, May 2007.
- [7] FAIR, Ch. Suicide Attacks in Afghanistan (2001-2007) [online]. *UNAMA*, Kabul, September 2007 [cit. 2008-07-10]. Dostupný z WWW: <www.unama-afg.org/docs/_UN-Docs/UNAMA%20-%20SUICIDE%20ATTACKS%20STUDY%20-%20SEPT%209th%202007.pdf>.
- [8] FRY, M. J., *The Afghan Economy. Money, Finance and the Critical Constraints of Development*. Leiden: E. J. Brill, 1974.
- [9] GIUSTOZZI, A. *Koran, Kalashnikov, Laptop*. New York: Columbia University Press, 2007.
- [10] GIUSTOZZI, A.: Afghanistan's National Army: The Ambiguous Prospects of Afghanization. *Terrorism Monitor* [online]. Roč. 6, č. 9, 1. 5. 2008 [cit. 2008-09-04]. Dostupný z WWW: <www.jamestown.org>.
- [11] HOLDEN, M.: Afghanistan: Economic activity and policy challenges. Library of Parliament, Ottawa, 21.11.2007 [cit. 2008-07-11]. Dostupný z WWW: <www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/prb0729-e.htm>.
- [12] HORÁK, Slavomír. *Afghánský konflikt*. Praha: Public History, 2005. 180 s.
- [13] IBRAHIMI, S. J.: Turning Afghan Heroin Into Kalashnikovs. *Institute for War and Peace Reporting* [online]. 30. 6. 2008 [cit. 2008-09-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.iwpr.net/EN-arr-f-345486>>.
- [14] Islamic Republic of Afghanistan. Statistical Appendix. IMF Country Report No. 08/72. Washington. *International Monetary Fund* [online]. 20. 2. 2008 [cit. 2008-07-15]. 126 s. Dostupný z WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2008/cr0872.pdf>>.
- [15] KORGUN, V. G. Afganistan. Itogi 2007 goda. *Afghanistan.ru* [online]. 27. 12. 2007 [cit. 2007-07-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.afghanistan.ru/doc/10876.html>>.
- [16] KORGUN, V. G. Kto komandujet afganskim narkotrafikom. *Afghanistan.ru* [online]. 3. 7. 2006 [cit. 2008-07-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.afghanistan.ru/doc/6225.html>>.
- [17] MAREK, Jan. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Lidové noviny, 2006.
- [18] MILANOVIC, B. Globalization and the Corrupt States. Legalizing some criminal activities would reduce profits and curb the corruption. *YaleGlobal, Yale Center for the Study of Globalization* [online]. 2. 11. 2007 [cit. 2008-07-08]. Dostupný z WWW: <<http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=9920>>.

- [19] NASIMI, A. Arghandab's Two-Day War. *Institute for War and Peace Reporting* [online]. 24. 6. 2008 [cit. 2008-07-03]. Dostupný z WWW: <http://www.iwpr.net/?p=arr&s=f&o=345374&apc_state=henparr>.
- [20] RASANAYAGAM, A.. *Afghanistan. A Modern History* [online]. London – New York : I. B. Tauris. 2005.
- [21] RUBIN, B. R.: Globalization and Corruption. *ICGA.Blogspot.com* [online]. 3. 11. 2007 [cit. 2008-07-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.icga.blogspot.com>>.
- [22] SLINKIN, M. F. *Afghanistan. Stranicy istorii (80-90-gg XX vv.)*. Simferopol : Tavričeskij gosudarstvennyj universitet, 2003, 263 s.
- [23] Special Report from Musa Qala. *Institute for War and Peace Reporting* [online]. 2008 [cit. 2008-07-05]. Dostupný z WWW: <http://www.iwpr.net/?p=arr&s=f&o=340973&apc_state=henfarr340970>.
- [24] Transparency International Corruption Perceptions Index, *Transparency International* [online]. 2008 [cit. 2008-09-05]. Dostupný z WWW: <http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008>.
- [25] VERCHOTUROV, D. „Strannaja vojna“ v ujezdě Gamser. *Afghanistan.ru* [online]. 5. 6. 2008 [cit. 2008-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.afghanistan.ru/doc/12218.html>>.
- [26] WARD, Ch. et al.. *Economic Incentives and Development Initiatives to Reduce Opium Production* [online]. The World Bank. Department for International Development. February 2008 [cit. 2008-09-05]. 47 s. Dostupný z WWW: <<http://go.worldbank.org/VL2B6Z7NH0>>.